

Portul, cântecul și jocul în satul Pocruia, județul Gorj

Gheorghe Călescu*

Resumé

L'auteur de cette étude ,le professeur Gheorghe Călescu, presents aspects concernant le port, le chant et le jeu dans le village Pocruia, fondée sur une documentation complete de la terre et des photos inédites qui rendent les vêtements traditionnels dans la région de Gorj.

Mots-clés: le port, chanson, jeu, traditionnel.

Pocruia, sat frumos la poalele Munților Vâlcan situată la 30 km vest de municipiul Târgu-Jiu, județ Gorj, cu relief variat (munte, deal, luncă), climat blând, condiții de cultivat plante și crescut animale, oameni harnici și pricepuți la multe activități, care i-au ajutat, mii de ani, să supraviețuiască în acest spațiu subcarpatic.

Pentru aceasta a trebuit să-și procure hrana, să-și construiască locuința în care să se adăpostească, să-și confecționeze încălțăminte și îmbrăcăminte.

Nenumărate surse de informații, despre costum, datează din perioada neolitică și epoca bronzului, din perioada strămoșilor daci, perioada antichității romane și de mai târziu, din secolul al XIV-lea, din diverse documente, din picturile bisericilor (Foto 1) și din secolul al XX-lea din fotografii¹.

În gospodăriile românești de la vârste foarte fragede, se învăța meșteșugul obținerii și prelucrării fibrelor textile. Se cultivau inul și cânepa pe terenuri special rezervate în proprietatea familiei². Se culegeau, se puneau la macerat în topile³ unde se țineau circa o săptămână, se scoteau, se spălau, se puneau la soare mănunchiurile pentru a obține fuiorul⁴. Fuiorul se torcea, firul era adunat în motche cu ajutorul vârtelniței, apoi se spălau, se uscau, se adunau pe mosoare și se urzeau pe gard sau în urzoi⁵.

* Profesor în satul Pocruia, județ Gorj.

Doina Ișfănoni, Paula Popoiu, *Costumul românesc de patrimoniu din colecțiile Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti“*, București, 2007, *passim*.

2 La Pocruia terenul rezervat culturii inului și cânepii erau în apropierea bisericii din Vâneată - „La ogoare“.

3 Mici lacuri amenajate pe marginea râurilor pentru degradarea părții lemnoase a tulpinii.

4 Melița este o unealtă de lemn cu ajutorul căreia se zdrobesc tulpinile pentru a se alege fuiorul.

5 Urziorul este o uneltă de lemn cu ajutorul căreia se pregătește urzeala pentru țesut, trecând firul de pe mosor pe alergătoare sau pe urzitoare, de unde se montează apoi pe război.

Urzeala se monta pe război, se țesea și se obținea pânza de in mai fină, mai moale și de cânepă mai aspră. Din pânza aceasta se confecționau costumele de vară pentru femei și pentru bărbați.

Foto 1. Ctitori ai bisericii cu hramul „Sfinții Voievozi Mihail și Gavril“ din Pocruia, sfințită în anul 1860.

Din lâna oilor, pe care o torceau, o țeseau, obținea dimia care era dusă la pivă pentru a se bate (îndesi).

În sat nu au fost pive pe cursul inferior al râului Pocruia, în schimb au fost pe cursul superior, pe teritoriul satului Sohodol, de la Bârjâni în sus, a lui Ionel Sarcină și mai demult a lui Tache Popescu.

Portul pocruienilor este, în general, asemănător cu al gorjenilor din zona subcarpatică și de podiș. În funcție de vârsta femeile purtau costume cu modele simple sau mai încărcate. Cele tinere și de vârstă mijlocie purtau costume din materiale fine (bumbac și borangic), cu modele frumoase, cu un colorit roșu pentru tinere, roșu cu negru pentru vârsta matură, iar negru era considerată culoarea bătrâneții și expresia durerii în fața morții.

Costumul era format din ciupag cu râuri pe piept, pe mânecă cusută altița, încrețitul și râurile. Poalele sunt încheiate în părțile laterale în cheițe, jos un model asemănător râurilor de pe mâneci, încinsă cu brăciri, două catrințe decorate cu vergi verticale – fâstăcul în față și orizontale – opregul în spate. Peste ciupag se purta vesta gorjenească schilirească; în picioare opinci de bovine, de porc sau pantofi și pe cap batic sau tulpan împodobit cu colțișori tivțiți cu mărgelile divers colorați (Foto 2).

Femeile căsătorite purtau cârpă de bumbac și de borangic, legate diferit după vârstă, anotimp și cu o lungime de până la 4 m (Foto 3).

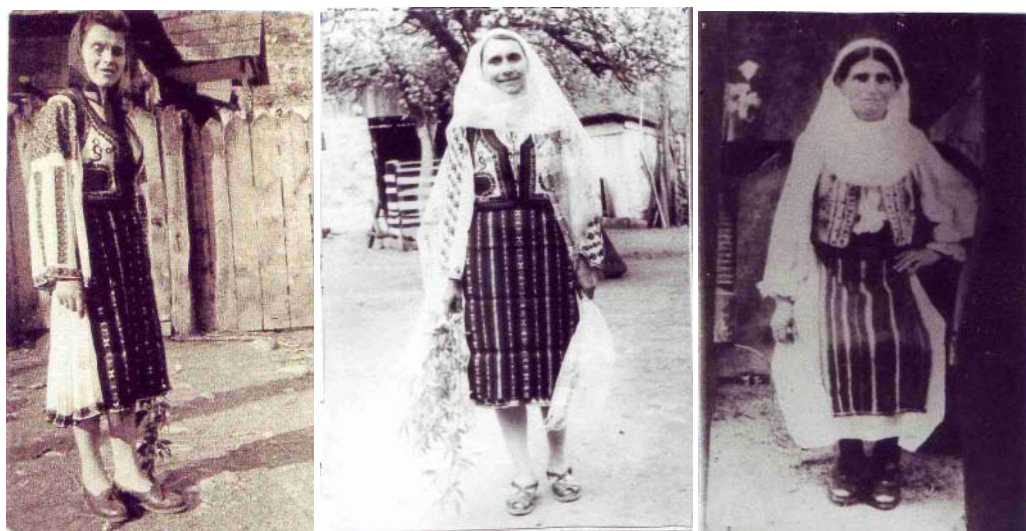

Foto 2. Maria I. Călescu, n. 1939, **Foto 3** Ana I. Călescu (1914-1981),

Foto 4 Ana I. Călescu (1882-1958).

Femeile vârsnice purtau costumul simplu, fără modele întâlnite la femeile tinere și la fete, iarna mai purtau flanelul, pieptarul și laibărul de dimie, pe cap cârpa de in, bumbac și la sărbători chiar de borangic (Foto 4).

Costumele erau cusute de femei și fete în timpul iernii, fetele le lucrau și la șezătoare (furcă) unde se întâlneau cu băieții, legau prietenii și, cele mai multe se finalizau cu luarea în căsătorie. Mai lucrau acasă, în secret, pentru a ieși la Sfintele Paști, la horă, cu costume care să nu semene cu ale celorlalte fete. După această sărbătoare începea munca la câmp.

Bărbați tineri și de vârstă mijlocie purtau costumul format din cămașă cu râuri pe piept și poale trecută peste pantalonii largi tot din pânză, încinși cu brăciri și în picioare opinci sau pantofi.

Mai purtau costumul schileresc⁶ format din cămașă cu model pe piept, vesta și mintean, cioareci în care se introducea cămașa, încinși cu brăciri, în picioare opinci de bovine sau de porc și pe cap căciulă (Foto 5 și 6).

⁶ Costumul schileresc creat de moșnenii gorjeni la începutul secolului XX, prin aplicarea de brânași și găitane negre de mătase pe fondul alb al hainelor de dimie sau alea de Azuga, cu motive specifice: „melcul“, „șarpele“, „lancia“, „botul de broască“ etc., a devenit ulterior simbol vestimentar al tuturor oltenilor.

Foto 5. Ion și Angela Văcaru, 1970. Foto 6. Gheorghe Gh. Semenescu (Vuva)

1899 – 1968.

Portul de vară al bătrânilor era format dintr-o cămașă lungă de cânepă sau bumbac, în funcție de posibilități, peste izmene largi și încinși cu brăciri sau chimir, în picioare purtau opinci din piele de bovine sau de porc și pe cap pălărie (Foto 7).

Iarna purtau îmbrăcăminte groasă de dimie, simplă, fără găitane, formată din cămașă de cânepă sau in, vestă sau pieptar de oaie, cioareci, încinși cu brăciri late sau chimir și o haină groasă-laibăr, în picioare obele, opinci care se fixau pe picior cu nojițe, cei întăriți bocanci sau cizme și pe cap căciulă din blană de miel (Foto 8).

Pentru deplasări la distanță, cu carul sau căruța, se folosea cojocul de blană de oaie în care dormeau noaptea. Ciobanilor nu le-au lipsit cojocul iarna și nici vara. Țoalele erau spălate în obad, duse la râu, bătute cu maiul, clătite și apoi puse la uscat pe culme.

Un rol important în perfecționarea costumului popular l-a avut Cooperativa „Arta Casnică” din Tismana, care, peste o jumătate de secol a dus, în lume, faima costumului popular gorjenesc și românesc, unde au lucrat foarte multe femei și bărbați de pe raza orașului Tismana cât și din împrejurimi.

Pentru conservare costumului popular gorjenesc, cu câțiva ani în urmă, a luat ființă, la Tismana, Muzeul Costumului Popular Gorjenesc.

Foto 7. Petre Răgușitu (Goangălă) **Foto 8.** Ion Staicu Pârjol (1848-1947), cu 1864-1947, cu soția sa Maria, 1867-1950. îmbrăcăminte groasă de iarnă.

Cântecul și jocul

Din cele mai vechi timpuri activitatea oamenilor a fost însoțită de momente de destindere de cântec, joc și voie bună la sărbătorile religioase din timpul anului, la evenimente importante din viața familie. Omul a cântat folosind: vocea, frunza, instrumente muzicale simple (fluietul), cât și clarinetul, vioara, toba, basul etc. Au existat soliste care au cântat la diferite evenimente ale satului: clacă, furcă etc. Una dintre ele – Victoria Cocină (Neprea), în vârstă de 90 de ani, își mai aduce și acum aminte cântecele auzite la bunica ei; Marina Stanciu căsătorită cu Gică Argint la Baia de Aramă care au cântat în această zonă dar și la Ansamblul artistic a Căminului Cultural Pocuia și Tismana și altele.

La instrumente muzicale au cântat: Zănia lui Vintilă la caval, Dumitru Tomoiu la fluiet, Matei Cocină (Șchiopu) la clarinet (claranetă), Nicolae Popescu (Coneci) la vioară. De multe ori au cântat la clăci ori au ieșit seara la drum pentru a cânta tineretului căruia îi plăcea să joace. Mulți tineri au învățat să joace în aceste seri.

Lăutari vestiți au fost la Tismana, satul vecin, cu legături strânse de-a lungul secolelor, ambele făcând parte din domeniul Mănăstirii Tismana.

Au cântat în Tismana, în împrejurimi cât și în București, dar și în Pocuia.

Cei în vârstă își aduc aminte de Ion Pleșa (Rugină) (1882-1947) și Grigore Murgu. Despre aceștia, Ion Manafu (n. 1920), care a cântat, mai târziu, cu ei la vioară și contrabas îmi spunea în vara anului 2001: „*Au fost lăutari mari, lui Rugină nu i-a trebuit cântăreață, cânta foarte bine și cu vocea. Erau chemați de Grigoraș Dinicu să cânte la zilele onomastice, erau chemați să cânte și la Rege*“.

Un rapsod talentat a fost și Petre Geagu Cătăroiu, (Titulescu, născut 21 aprilie 1903), vestitul baladist care a cântat cu taraful Rugină – Murgu în București apreciat de Maria Tănase și Maria Lătărețu, care au cules cântece de la el, cântând și împreună la București și la Taraful Gorjului. Dintre balade amintesc: „*Gheorghe Haiducul*“, „*Zbangă*“, „*Ghiță Cătănuță*“, „*Ce faci moșule-n grădină?*“. A cântat și la instrumente netradiționale: oala de pământ, degetul pus pe buze, imita politicienii când citeau ziarul.

Au existat și alte tarafuri care au cântat ocazional și în Pocuia la nunți și botezuri, dar cel mai important a fost al lui Ion Buzner (Moșu 1912-1976), care a cântat câteva decenii în Pocuia, a fost lăutarul Pocuiei. A avut în componență pe solista vocală Maria Enoiu (Marița 1927-1986), Petre Buzner (1904-1981), viorist și solist vocal, frate cu Ion (Moșu), Ion Buzner (Niță a lui Căpeț) (1888-1968), Ion Enoiu (Noane), Georgică Gh. Buzner (n. 1923), basist, Mihai Buzner (Mișu 1920-1943), viorist, Nicolae Geagu (1927-1997), basist și Victorița Toacă (n. 1944) cea care a cântat pentru prima dată la acordeon, în Tismana (Foto 9).

Costel Buzner (1935-1992), viorist, a cântat ca primas, cu o mică orchestră, la activitățile Căminului Cultural Pocuia în perioada 1960-1962. A cântat și la Ansamblul Artistic Motru, împreună cu Gică Argint și Marina Argint originară din Pocuia.

Acești lăutari erau prezenți la hora satului, botezuri, nunți, dar și la sărbătorile religioase. La Sfintele Paști, Crăciun, praznicele de cununie etc.

La nunți se tocmeau din vreme și începeau programul sâmbăta după amiază, seara era „*Steagul*“, a doua zi conduceau mireasa la apă, cununia religioasă, o plimbare până la Mănăstirea Tismana, primirea la casa miresei (Foto 10), primirea la casa ginerelui de către soacră, masa mare cu mâncăruri tradiționale și muzică până seara târziu când îi înlocuiau la masă cuscrii veniți de la mireasă.

Foto 9. Orchestra (banda) lui Ion Buzner

Foto 10. Hora mirilor (Gheorghe și Maria (Moșu) și solistul Petre Geagu Cătăroiu, care Călescu) și nașilor în curtea miresei, a cântat la nunta lui Gheorghe și Maria Călescu, mai 1956. la 20 mai 1956

A doua zi, după amiază, cântau la cuscrii băiatului până seara târziu când se distrau și alergătorii și cu asta se încheia ceremonialul nunții. Așa s-a desfășurat și nunta mea din 20 mai 1956, unde a cântat banda lui Ion Buzner (Moșu) și adus separat Petre Geagu Cătăroiu care și-a desfășurat programul lui de cântec.

În timpul anului ne vizitau la sărbătorile religioase, praznice, spunea ei, „*pentru a ne face câte-o cântare*“.

Una dintre multele vizite făcute, înregistrată pe casetă, a fost cea din 6 aprilie 1980 a unei mici orchestre înjghebată din lăutari în vârstă, condusă de Victor Lulea, de 79 ani, lăutar vestit în tinerețe.

Au cântat: „*M-am însurat de mic*“ – Victor Lulea, „*Of Lino*“ – Petrică, „*Săraca copilărie*“ – Mărioara și, „*De când sunt pe lumea asta, nu m-a păcălit nevasta*“ – Ion Lala. Aceste cântece i-au încântat pe musafiri, care au ieșit la horă în curte, pentru a-și arăta măiestria la hora de mână și sârbă.

Ce frumoase erau horele la Pocruia...! Venea (Moșu) cu lăutarii lui în „*Sălci*“, se începea cu „*Hora Primăriei*“, era prima horă neplătită pentru a îndemna băieții și fetele de joacă. Urmau horele plătite. Începea cu hora de mână (boierească), cei doi băieți, unul înainte și altul în urmă, la jumătatea timpului se schimbau.

După câteva ocoluri chemau fetele îndrăgite și numai după aceea, cei din horă, chemau sau veneau fetele nechemate lângă băieții liberi. Se făcea o horă mare în care se prindeau și perechile de vârstă mijlocie. Cei în vârstă priveau de pe margine fetele, băieții și nepoții, dar și copiii mai măricei care se jucau prin horă și pe marginea ei. La jumătatea timpului, odată cu schimbul băieților

se schimba și hora în sârbă, uneori în horă două părți. Fetele și nevestele tinere căutau să se îmbrace în ce aveau mai frumos din costumele ce le-au moștenit de la părinți sau făcute de Sfintele Paști, cămăși cusute frumos, veste gorjenești, iar pentru sărbătorile de iarnă haine mai groase, scurte sau lungi, din dimie fină, bătută la pivă, ornate cu găitane, iar mai târziu, când s-a înființat Cooperativa „Arta Casnică” Tismana, locul dimiei l-a luat postavul obținut la diferite fabrici din țară (aba de Azuga).

Din păcate, aceste hore frumoase, de duminică, au dispărut, se mai joacă la nunți și botezuri (Foto 11), cât și în ziua de Sfintele Paști –, „Hora de pomană” – dată pentru cei care au trecut prea devreme în lumea umbrelor (Foto 12). Tinerii au înlocuit aceste hore cu discoteca, unde dansează noaptea până spre dimineața la cele două discoteci. Sunt folosite mijloacele moderne, cu lumină redusă și uneori cu mișcări și vestimentație indecente.

Lăutarii s-au împuținat și ei, copiii au mers la școli, s-au calificat în diferite profesii și s-au lăsat de această meserie a părinților și bunicilor lor.

În prezent, mai importantă este banda lui Cristi Geagu, care mai cântă din repertoriul tatălui său – Cristi – cât și al bunicului – Petre Geagu Cătăroi. Acesta mai cântă sporadic și în satul Pocruia. Locul acestor muzicanți l-au luat orchestrele electronice existente și în Pocruia. Una din acestea este „Favorit”, care are componenți pe Victoraș Văcărescu – clape – și solist, Marina Nistor – solistă, Nicu Nistor – clape, Benone Gruiescu – orgă și Victor Dodenciu – percuție (Foto 13).

Foto 11. Hora de la poarta Mănăstirii Tismana, la nunta Mihaelei Frățilescu, 2010.

Foto 12. Hore de pomană din ziua de Paști, 2002.

Foto 13. Orchestră modernă din satul Pocruia.